

Suzan Beute, Liselotte Postma en Karin Siebenga

Historisch Erfgoed

Het Muiderslot als Nederlandse *lieu de mémoire*

Groniek sprak met Ida Schuurman, medewerker educatie van het Muiderslot en nauw betrokken bij de restauratie in 2005/2006, over de Nederlandse historische canon en het kasteel als Nederlandse *lieu de mémoire*.

De twintigste eeuw zag de opkomst van herinnering en geheugen in de historische wetenschap. In de jaren dertig verscheen het werk *Les cadres sociaux de la mémoire* van de socioloog Maurice Halbwachs (1877-1945). Hoewel deze studie zich voornamelijk concentreerde op de rol van collectieve herinnering in maatschappijen, inspireerde het Franse historici en filosofen als Philippe Ariès (1914-1984) en Michel Foucault (1926-1984) om in de jaren vijftig en zestig de rol van herinnering en geheugen in de geschiedwetenschap verder te belichten. Het was in de jaren tachtig dat de Franse historicus Pierre Nora (1931) het idee van de *lieux de mémoire* bedacht. Zelf beschreef hij deze plaatsen van herinnering als 'de schelpen op het strand, wanneer de zee van de levende herinnering zich terugtrekt, niet meer geheel in leven, nog niet geheel dood'. Deze plaatsen van herinnering kunnen een monument, landschap of gebouw zijn, maar het kan ook breder geïnterpreteerd worden zodat ook vaderlandse helden, begrafenissen, mythen, festiviteiten en taal onder het begrip vallen.¹ In Frankrijk verscheen in de periode 1985-1992 een tiendelige serie onder Nora's redactie en al snel volgden andere landen met soortgelijke publicaties.²

Eén van Nederlands bekendste *lieux de mémoire* is het Muiderslot, gelegen aan de monding van de Vecht die in de vroegere Zuiderzee uitmondt. Het strategisch gelegen kasteel van middeleeuwse oorsprong is rond 1285

1 N.C. F. van Sas ed., *Waar de blanke top der duinen* (Amsterdam 1995).

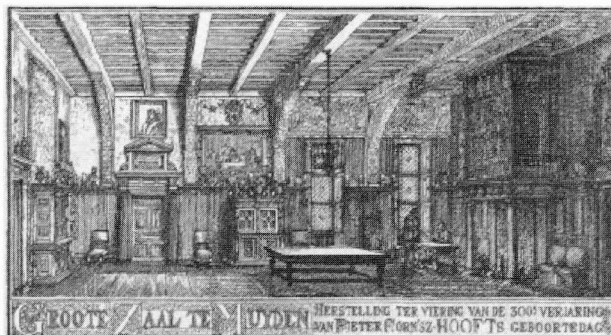
2 Een selectie van publicaties per land: Duitsland: Etienne Francois en Hagen Schulze, *Deutsche Erinnerungsorte* (München 2001); Jacques Morizet en Horst Müller, *Allemagne-France: lieux et mémoire d'une histoire commune* (Parijs 1995); Rudy Koshar, *From monuments to traces: artifacts of German memory, 1870-1990* (Berkeley 2000). (Midden-) Amerika: David Lowenthal, 'Distorted Mirrors', *History Today* 44 (1994) 8-12; Laura A. Lewis, 'Of ships and saints: history, memory and place in the making of Moreno Mexican identity', *Cultural Anthropology* 16 (2001) 62-83. Oost-Europa:

door Floris V (1254-1296), graaf van Holland en Zeeland, gebouwd. Na de dood van Floris V werd 'het Huys van Muyden', dat diende als ambtswoning voor de baljuw, niet meer als erfelijke leen uitgegeven, maar kreeg het als zetel van Grafelijke of Bisschoppelijke ambtenaren die hier als slotvoogd en kastelein het bewind voerden en als baljuw en drost recht spraken, vooral een verdedigingsfunctie. De brede gracht, de metersdikke muren, de vijf torens, de strategische bouw en weggemetselde schietgaten herinneren nog hieraan. Naast Floris V was de belangrijkste bewoner Pieter Corneliszoon Hooft (1581-1647), die een keerpunt in de geschiedenis van het 'Kasteel der Graaflijkheid tot Muiden' teweeg heeft gebracht.

In 1609 werd Hooft benoemd tot drost van Muiden, baljuw van Naarden en het Gooiland en kasteelheer van het Muiderslot. Hooft nodigde regelmatig gasten uit op het slot waaronder Bredero, Vondel, Hugo de Groot, Laurens Reael, Samuel Coster en Constantijn Huygens, de literaire *avant-garde* van die tijd.³ Er werd gezongen en gediscussieerd over literatuur en kunst. In de negentiende eeuw kregen de bijeenkomsten op het Muiderslot de naam 'Muiderkring'. Dit doet vermoeden dat er sprake was van een geregeld vergaderen van de voltallige *fine fleur* van literair Nederland. In werkelijkheid was er meer sprake van een incidenteel samenkomen van vrienden. Deze Muiderkring was echter wel lange tijd bepalend voor het letterkundige leven in de zeventiende eeuw. Met name in het toneelstuk dat Hooft in 1613 schreef, *Geeraerd van Velsen*, waarin de geschiedenis van Floris V beschreven wordt, is voor het Muiderslot een belangrijke rol weggelegd. Het stuk is één van de eerste volwaardige tragedies in onze taal en geldt daarom als sleutelwerk in de Nederlandse literatuur.⁴ Vondel heeft later voortgebouwd

Rudolf Jaworski, *Gedächtnisorte in Osteuropa: Vergangenheiten auf dem Prüfstand* (Frankfurt 2003). Rusland: James V. Wertsch, *Voices of collective remembering* (Cambridge 2002). Nederland: Jan Bank, *Nederland in de negentiende eeuw. Plaatsen van herinnering* (Amsterdam 2006); Jan Bank, *Nederland in de twintigste eeuw. Plaatsen van herinnering* (Amsterdam 2005).

- 3 J.M.Koppenol, 'Muiderslot. P. C. Hooft en de Muiderkring' in: M. Prak ed., *Plaatsen van herinnering. Nederland in de zeventiende en achttiende eeuw* (Amsterdam 2006) 173.
- 4 In het stuk wordt de tragische geschiedenis van Floris V beschreven: Floris, bouwver van het Muiderslot werd door Geeraerd van Velsen beschuldigd van een aantal ernstige misdrijven als het schenden van de vrouw van de edelman. Daarop werd hij gevangengenomen in zijn eigen kasteel en ten slotte vermoord. J.M.Koppenol, 'Muiderslot. P. C. Hooft en de Muiderkring' in: M. Prak ed., *Plaatsen van herinnering. Nederland in de zeventiende en achttiende eeuw* (Amsterdam 2006) 172.

De grote zaal van het Muiderslot volgens het herstellingsplan van Cuypers. Ter gelegenheid van de grote Hooftherdenking in 1881 heeft de feestcommissie medelid Cuypers opgedragen een plan te ontwerpen voor het herstel en de stoffering van de Ridderzaal in de stijl van de 17^e eeuw, ter herinnering aan P.C.Hooft en de Muiderkring.

roem en die van zijn literaire vrienden blijvend af op het slot, Hooft was ook degene die de geschiedenis van Floris V levend hield. Tijdens zijn bewoning werd het kasteel aangepast aan de culturele functie, door inbouwen van bredere ramen en een representatiever en rijkere aankleding zoals die in de Gouden Eeuw gebruikelijk was in hogere kringen. Na de dood van Hooft raakte het kasteel verwaarloosd, nadat het eerst nog dienst had gedaan als opslagplaats van krijgstuig en ammunitie en als kazerne voor Franse troepen aan het einde van de achttiende eeuw. In 1825 werd het Muiderslot in de openbare verkoop aangeboden, maar de verontwaardiging van het Nederlandse volk hierover deed Koning Willem I besluiten de verkoop in te trekken. Aan het kasteel werd lange tijd niets gedaan tot men in 1876 begon met een grootschalige restauratie. Vanaf die tijd doet het Muiderslot dienst als Rijksmuseum. In 2005 heeft opnieuw een ingrijpende verbouwing plaatsgevonden. In onderstaand interview met educatief medewerker Ida Schuurman komt deze restauratie uitgebreid aan bod.

Wat was de aanleiding voor de recente restauratiewerkzaamheden in 2005/2006 en wat werd er zoal gerestaureerd?

De werkzaamheden aan het museum waren driedelig: restauratie, verbouwing en herinrichting. Het was tijd voor groot onderhoud aan het kasteel, bovendien was de verbouwing noodzakelijk voor de ontsluiting van grote delen van het kasteel. Voorheen was het merendeel van het kasteel gesloten voor publiek en was maar een klein deel toegankelijk. Bij het introduceren van de nieuwe routes moest hier verandering in komen (voorheen was 30

op dit stuk in zijn beroemde *Gijsbrecht van Aemstel*. Deze historiestukken droegen bij aan de opbouw en versterking van de nationale identiteit.

Hooft stierf in 1647. Niet alleen straalde Hoofds eigen

procent van het kasteel toegankelijk, nu is dat 80 procent). Van buiten ziet het Muiderslot eruit als een middeleeuwse waterburcht en dit riep bepaalde verwachtingen op bij de bezoeker; bij binnenkomst werd daar echter niet aan voldaan door de concentratie op de zeventiende eeuw. Met de ingrijpende verbouwing en herinrichting hebben we dat willen veranderen, zodat we nu de bezoeker het middeleeuwse kasteel kunnen laten zien.

Waarom lag voorheen de nadruk op de zeventiende eeuw en is er nu gekozen voor (een concentratie op) de middeleeuwen?

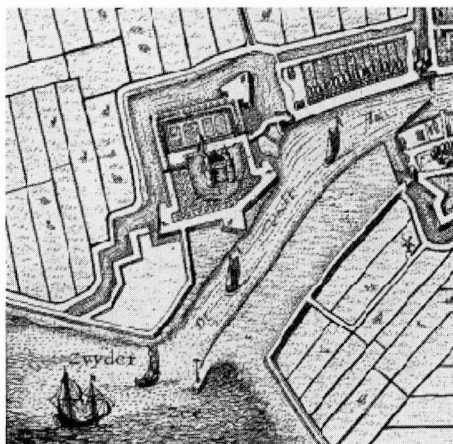
Bij een restauratie moet men altijd kiezen welke periode men wil benadrukken. Wanneer we kijken naar eerdere restauraties wordt duidelijk dat de concentratie telkens verschuift. In de negentiende eeuw werd de ridderzaal van het slot ter gelegenheid van de grote Hooft-herdenking in 1881 in een zeventiende eeuwse stijl ingericht onder leiding van architect P.J.H. Cuypers. Aan het einde van de negentiende eeuw (1895-1909) vond een uitgebreide restauratie plaats onder leiding van J.W.H. Berden en met architect Cuypers als adviseur. Bij deze restauratie lag de nadruk op het middeleeuwse exterieur, bovendien werden veel historiserende elementen toegevoegd naar de ideeën van de architecten. Dit resulteerde in een sterk geromantiseerd beeld van het kasteel, maar historisch verantwoord was het niet. De interieuroetoefeningen van Cuypers werden er in de tweede restauratieronde in 1956 (onder leiding van slotvoogd Ton Koot) dan ook weer uitgehaald. De ridderzaal is toen gereconstrueerd in de toestand zoals hij er nu nog steeds uitziet (zeventiende-eeuwse inrichting). De restauratiewerken die in de tweede helft van de twintigste eeuw plaatsvonden zetten deze ontwikkeling voort en de vertrekken werden verder ingericht met meubels en schilderijen uit de tijd van Hooft. Bij de renovatie van 2006 was het de bedoeling ook het middeleeuwse gedeelte voor de bezoeker toegankelijk te maken, zodat bezoekers een zo breed mogelijk beeld zouden krijgen van de functie van het kasteel door de tijd heen. Het verschil met vorige restauraties is dat toevoegingen, zoals trappen van cortenstaal, bewust niet historiserend maar 'leesbaar' zijn gehouden, dat wil zeggen dat zij herkenbaar zijn als nieuwe, toegevoegde elementen. Zij ademen in het ontwerp wel enigszins de sfeer van het kasteel uit. Zo is het duidelijk wat nieuw en oud is. Het is het plan om binnenkort een aanvullende presentatie te wijden aan de veranderende restauratieopvattingen door de tijd heen. Hier zal in worden gegaan op keuzes die bij restauraties zijn gemaakt en de beweegredenen hiervoor.

Wat is de rol van het Muiderslot als Nederlandse lieu de mémoire?

Het Muiderslot is de plek die men associeert met Floris V. Er zijn meerdere plaatsen in Nederland die aan hem herinneren zoals kasteel Radboud in Medemblik, de Ridderzaal in Den Haag (waar hij zijn grafelijk paleis had) en de abdij Rijnsburg waar hij vermoedelijk begraven is. Maar het Muiderslot spreekt het meest tot de verbeelding omdat het het best bewaarde kasteel van Nederland is. De zevenhonderd jaar oude geschiedenis van het slot bevat natuurlijk nog vele andere hoogtepunten, waaronder het verblijf van P.C. Hooft.

Is de Nederlandse canon van invloed geweest op de restauratie?

De canon verscheen pas vorig jaar, maar de gesprekken die vooraf gingen aan de restauratie begonnen al veel eerder. Er was veel discussie over. Je probeert toch in te spelen op ontwikkelingen in de geschiedwetenschap en het onderwijs. De aandacht voor de middeleeuwse geschiedenis is in beweging in het onderwijs en in de canon. Bij de nieuwe indeling van het kasteel zijn we heel thematisch te werk gegaan. We proberen zoveel mogelijk in te haken op de canon. Het Muiderslot is nu al meer dan honderdvijfentwintig jaar lang een Rijksmuseum en we voelen het als onze taak het publiek warm te maken voor de Nederlandse geschiedenis.

Detail uit de plattegrond van Muider met het Muiderslot in 'Toneel der steden van Hollandt', Marcus Zuerius. Boxhorn, 1632. Particuliere collectie.

BELGISCH CAFÉ

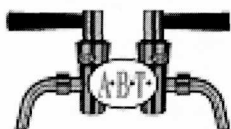

De Pintelier

ANNO 1997

Kleine Kromme Elleboog 9
9712 BK Groningen
tel 050 318 5100

Lid alliantie biertaperijen

Lid jenevergenootschap

Bierproeverijen
12 bieren op tap
60 bieren op fles
52 verschillende jenevers
borrels tot 40 personen

www.pintelier.nl

info@pintelier.nl